

Recovery på norsk

Kritikken av New Public Management i norsk helsevesen kunne vært mer spisset, men leseren tvinges likevel til å reflektere rundt egne holdninger.

Anmeldt av Leif Normann, psykologspesialist, Søndre Oslo DPS

Recovery har de siste årene blitt presentert som en ny og frisk tilnærming til arbeid med psykiske vansker og rusproblemer, gjerne i kontrast til paternalistiske tendenser i rådende psykiatri. Det dreier seg om brukermedvirkning, fokus på ressurser og bedring på den hjelpesøkendes premisser. Bengt Karlsson og Marit Borg tar med denne boken sikte på å sette recovery inn i en historisk, teoretisk og norsk samfunnsmessig sammenheng. I introduksjonskapittelet gir forfatterne i tillegg uttrykk for at de er kritiske til mye av den oppfølgingen mennesker med psykiske vansker og rusproblemer får i dag, og noe som skiller denne fagboken fra mange andre, er at forfatterne er tydelige på at de ønsker å bidra til forandring i praksis. Det er betimelig med en bredt orientert bok om recovery på norsk, og forfatternes engasjerte utgangspunkt gir forventninger til det som kommer.

Radikalt grunnlag

Karlsson og Borg fremhever opprør og aktivisme som helt sentralt i den historiske utviklingen av recoverytradisjonen. 60- og 70-tallets USA var preget av antiautoritære bevegelser. Borgerrettighetskampene pågikk for fullt. Forfatterne peker på at det var i dette kulturelle klimaet recovery som bevegelse oppstod. Som andre marginaliserte grupper organiserte mennesker med psykiske vansker seg, og kjempet for sine rettigheter. Forfatterne peker på at siden da har pasientgrupper – særlig internasjonalt – fortsatt kampen mot autoritære trekk ved rådende psykiatri. Å bekjempe urettmessig bruk av tvang, overdreven medisinerings og stempling ved diagnostisering har stått sentralt.

Det er forfriskende at forfatterne bruker mye plass på å kritisere utviklingstrekk ved sin «egen» tradisjon. Etter deres mening blir recovery i dag i for stor grad benyttet som en avgrenset teknikk innenfor en biomedisinsk behandlingstilnærming. Diagnostikk og standardiserte intervensjoner blir det viktigste ved behandlingen, og den hjelpesøkende plasseres hovedsakelig i en tradisjonell pasientrolle. Innenfor dette rammeverket injiseres så en dose recovery: Det snakkes om pasientens mål, om aksept av egen psykiske sykdom, og om ansvar for egen bedringsprosess, men hovedpoenget med behandlingen er fortsatt å bli frisk fra sykdom, eller – frykter forfatterne – til og med å bli «normal».

Idealer og virkelighet

Forfatterne finner mye som er forenlig med recoverytankegang i norske politiske dokumenter fra de siste tiårene. Brukermedvirkning, betydningen av sosiale forhold og medborgerskap har gjennomgående vært vektlagt. Imidlertid fremheves det at faktisk politikk og helsehjelp ikke lever opp til de uttrykte idealene: «Vi vil hevde at norsk politikk på området helse og rus er forbilledlig – teoretisk sett» (s. 52). New Public Management og nyliberalisme presenteres som styringstrender som bidrar til at telling, måling og standardisering for helsearbeideren gir mindre rom for fleksibelt å støtte opp under enkeltmenneskets recoveryprosess. I kritikken av nåværende praksis trekker Karlsson og Borg særlig frem at mennesker med psykiske vansker og rusproblemer opplever diskriminering,

utenforskap og stigmatisering, samt at den biomedisinske forståelsen fortsatt har klart forrang over sosiale perspektiver.

Jeg oppfatter imidlertid at boken kunne tjent på å være mer spisset og konkret i sin kritikk av det bestående. New Public Management og nyliberalisme er abstrakte størrelser som det er ufarlig å være skeptisk til. Inkludering og mindre stigmatisering er generelle målsettinger det for de fleste er lett å stille seg bak. Hvem er uenig med forfatterne, og hva er deres argumenter? Hvorfor lander forfatterne likevel på sine konklusjoner?

Boken er etter min mening sterkere når det gis eksempler fra Norge på hvordan recoveryorienterte tilbud kan se ut. Vi kan blant annet lese om Recoveryverksteder i Asker, Stabburshella i Valdres og Kjøkkenpraten i Agder. Alle er uformelle samlingssteder der mennesker som ønsker det, kan komme sammen, delta i aktiviteter eller snakke om temaer i dagliglivet som de opplever som viktige. Dette er inspirerende lesing!

Hjelperens rolle

De siste kapitlene av boken, som omhandler helsearbeiderens rolle i recoveryprosesser, er nok den delen som vil være enklest å relatere til egen arbeidshverdag for mange psykologer. Karlsson og Borg ser som en forutsetning for recovery at mennesket som oppsøker hjelp, er i førersetet. Hjelparbeidet skal ta utgangspunkt i enkeltindividets forståelse, mål og foretrukne fremgangsmåter. Hjelperens primære rolle synes å være – med stor toleranse for variasjonen i hva et meningsfullt liv kan innebære – å støtte individet i dets unike recoveryprosess.

Med referanse særlig til Jaakko Seikkula og tradisjonen Åpen dialog, samt Tom Andersen, som er kjent for utviklingen av reflekterende team, gis flere kloke, gjenkjennelige og anvendbare beskrivelser av hvordan dialoger kan være åpnende. For eksempel skriver forfatterne, med utgangspunkt i Andersen og kollegers syn på forandring, at «(...) når en person utsettes for noe som er for vanlig, inviteres ikke personen til forandring. Utsettes vedkommende for noe passe uvanlig, øker sjansen for forandring betydelig. Utsettes personen for noe for uvanlig, skjer det ikke forandring, men heller fastlåsthets og motstand» (s. 125).

Bokens største verdi er imidlertid at den utfordrer. Hvor stor toleranse har vi egentlig for ulike levemåter?

Boken har mange nyttige påminnere om grunnleggende aspekter ved den terapeutiske samtale, som hos meg vekket refleksjoner om egen kliniske praksis. Jeg oppfatter imidlertid at presentasjonen av det dialogiske og av hjelperens rolle i boken blir for idealisert og for lite drøftende. Dialog er lytting og utveksling av refleksjoner, men kan også være preget av spenninger, vidt forskjellige forståelser, alliansebrudd og reparasjoner. Flere aspekter ved fremstillingen kan problematiseres. Er det for eksempel alltid hensiktsmessig at klienten er i førersetet? På en konferanse jeg nylig var, fremhevet flere brukere i en paneldebatt om recovery at de i ettertid så det verdifulle i at fagpersoner tok styringen ved å peke ut mål og metoder, når de hadde det som mest vanskelig. Det hadde kledd en tekst som fremhever det dialogiske, å inkludere motstemmer i større grad.

Bør boken leses?

For de som allerede har en interesse for og forsøker å jobbe ut fra en recoveryorientert tilnærming, kan Karlsson og Borgs bok klart anbefales. Det at det finnes en norsk fagbok om temaet med eksempler hovedsakelig fra Norge, er en selvstendig grunn til å lese den. Har man blitt kjent med recovery for eksempel som et element ved Illness Management Recovery (IMR), kan det være nyttig å bli bevisst den historiske og teoretiske bakgrunnen. Som en innføring i recovery for psykologer som ikke i særlig grad kjenner til tilnærmingen fra før, er jeg usikker på hvor godt boken treffer. Den har en argumenterende stil som står i fare for i utilstrekkelig grad å inkludere den lite informerte leser. For meg er mangelen på drøfting og motforestillinger en gjennomgående svakhet ved boken. Problemstillingene boken tar for seg, er ofte kompliserte, og jeg opplever at teksten for ofte befinner seg på et generelt og prinsipielt nivå.

Bokens største verdi er imidlertid at den utfordrer. Hvor stor toleranse har vi egentlig for ulike levemåter? Når vi har jobbet noen år, er vi da fortsatt åpne for å se det unike ved enkeltmennesket foran oss? Mener vi virkelig at pasienten er ansvarlig for eget liv? Hvis vi sier vi mener det, praktiserer vi det i det daglige? Ved at Karlsson og Borg klart og konsekvent fremmer idealene i recovery, nærmest tvinges leseren til å reflektere rundt egne holdninger og egen praksis. Dette, til tross for innvendingene jeg har, er grunn til å lese boken.